एतमेवस्तौति धर्मइति योनिरुत्पत्तिप्रलयस्थानं देवत्वमनुष्यत्वादिप्रापकोधर्मइत्यर्थः तेषामेवदेवमनुष्याणां दिविहार्दाकाशाख्येब्रह्मलोकेअमृतंकैवल्यकारणंधर्मएव तथाप्रेत्यभावेअपूर्वदेहप्राप्तौधर्मादेव सुखं तैर्धर्मकर्तृभिः ॥ ३३ ॥ इतिशांति॰मो॰नै॰भा॰त्रिनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९३ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ पूर्वंमानसिकोधर्मोदेवादीनांयोनिरित्युक्तं तत्रकिंस्वरूपो सौधर्मःकथंचदेवादिहेतुत्वंतस्येतिपृच्छति अध्यात्ममिति आत्मानंचित्तमधिकृत्यप्रवृत्तोयोगधर्मोऽध्यात्मं यदिदंपुरुषस्यकर्तव्यत्वेनचिंत्यतेशास्त्रेविचार्यतेतदध्यात्मं किंलक्षणंकिंप्रकारकंचेति यद्यथारा ब्दाभ्यांप्रश्नद्वयंकृतं ॥ १ ॥ तथाब्रह्मैवप्रजानांयोनिरितिप्रसिद्धंत्वयानुमानसोधर्मोयोनिरित्युक्तंतत्कथमित्याशयवानाह कुतइति ॥२॥ श्रेयस्करंधनादि श्रेयस्करतरोधर्मः श्रेयस्करतमोध्यानयोगः सुखंस्व रूपसुखाविर्भावहेतुत्वात् ॥ ३ ॥ सृष्टीति सृष्टिप्रलयव्याख्यापिअध्यात्मव्याख्यायामेवांतर्भूता तथाहि यदिज्ञेयआत्माप्रतीचोऽन्यःस्यात्तर्हितस्यउपासनाशेषत्वात् तस्मिन्श्रुतंजगज्जन्मादिहेतुत्वंपर्णमयी फलवदर्थवादःस्यात् द्रव्यसंस्कारकर्मसुपरार्थत्वात्फलश्रुतिरर्थवादःस्यादितिघंटाघोषः योषिदग्नित्ववदारोपितैरपिनीलपीतत्वपीतांबरत्वसत्यकामत्वसत्यसंकल्पत्वजगज्जन्मादिहेतुत्वादिगुणैरुपास्तिस्वरूपसि

धर्मोयोनिर्मनुष्याणांदेवानामृतंदिवि ॥ प्रेत्यभावेसुखंधर्माच्छ्रेयस्तैरुपभुज्यते ॥ ३३ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांति॰मोक्ष॰भीष्मयुधिष्ठिरसंवादेआ चारविधौत्रिनवत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १९३॥ ॥ ५॥ युधिष्ठिरउवाच · अध्यात्मंनामयदिदंपुरुषस्येहचिंत्यते ॥ यदध्यात्मंयथाचैतत्तन्मे ब्रूहिपितामह॥ १ ॥ कुतःसृष्टमिदंविश्वंब्रह्मन्स्थावरजंगमं ॥ प्रलयेकथमभ्येतितन्मेवक्तुमिहार्हसि॥ २ ॥ भीष्मउवाच अध्यात्ममितिमांपार्थयदेतद नुपृच्छसि॥ तद्व्याख्यास्यामितेतातश्रेयस्करतमंसुखं ॥ ३ ॥ सृष्टिप्रलयसंयुक्तमाचार्यैःपरिदर्शितं ॥ यज्ज्ञात्वापुरुषोलोकेप्रीतिंसौख्यंचविंदति॥ फललाभ श्चतस्यस्यात्सर्वभूतहितंचतत् ॥ ४॥ पृथिवीवायुराकाशमापोज्योतिश्चपंचमं॥ महाभूतानिभूतानांसर्वेषांप्रभवाप्ययौ ॥ ५॥

द्धेः संतुवातत्रानारोपिताएवगुणाः तथापितस्यसर्वगुणविशिष्टस्यज्ञेयत्वेनघटादिवज्जडत्वापत्तिर्दुर्वारा ननुचिन्मयएवास्यविषहश्चिन्मयाएवगुणाइतिनतेषांजडत्वमितिचेत् अत्रपृच्छामः चिन्मयत्वंचिद्विका रत्वंचिद्रूपत्वंवा नाद्यः वाचारंभणंविकारोनामधेयमितिविकारस्यानृतत्वश्रवणेनतेषांतुच्छत्वापत्तेः नांत्यः स्वात्मनिवृत्तिविरोधात् नहिचिदेवचिदंतरग्राह्येतिसंभवति ग्राह्यचितःअचित्त्वापत्तेः तस्मात्ज्ञेयआ त्माप्रतीचोऽनन्यएव तथाचसृष्ट्यादेस्तदुपादानकत्वोक्तिस्तदद्वयत्वप्रतिपत्त्यर्थेति अध्यात्मव्याख्यायामेवसृष्टिप्रलयव्युत्पादनंसंगतमितितत्प्रसंगेप्रश्नोत्तरयोःसृष्ट्याद्युपन्यासोयुक्तिमत्तरइतिसिद्धं अत्रमान माह आचार्यैःपरिदर्शितमिति आत्मैवेदंसर्वंब्रह्मैवेदंसर्वमित्यादिवेदवाक्यैरित्यर्थः प्रीतिंदृष्टसुखं सौख्यंसुखात्मकंभावंसत्तां प्रकृतिप्रत्ययाभ्यांसुखात्मकसन्मात्रमित्यर्थावगमात् सुखस्यभावइतिविषहेषष्ठीतुरा होःशिरइतिवदौपचारिकीव्यक्तमाकरे तथाचश्रुतयः योवेदनिहितंगुहायांपरमेव्योमन् सोश्नुतेसर्वान्कामान्सहनिष्क्रियंनिष्कलंशांतमित्याद्याः तस्यआत्मविदः फलंसर्वकामावाप्तिस्तल्लाभःस्यात् हितंच तत्ज्ञानं ॥ ४ ॥ अध्यारोपापवादन्यायेनज्ञेयस्यब्रह्मणस्तटस्थलक्षणंतावदाह पृथिवीति भूतानांजरायुजादीनांप्रभवाप्ययौउत्पत्तिलयस्थानभूतानि ॥ ५ ॥

Digitized by Google